

Türkiye Bağcılığı ve Asma Fidanı Üretimi-Dış Ticareti İle İlgili Stratejik Bir Değerlendirme

Hasan ÇELİK

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Emekli Öğretim Üyesi celikh@agri.ankara.edu.tr

Özet

Türkiye, kuzey yarıküre'nin en seçkin coğrafyası üzerindeki konumundan kaynaklanan etkileyici bir bağcılık potansiyeline ve çok eskilere dayanan köklü bağcılık kültürünün eseri olan zengin bir asma gen potansiyeline sahiptir.

Ülkemiz, 2011 yılı itibarıyla, dünyada bağ alanı (472 545 ha) yönünden 4., yaş üzüm üretimi (4 296 351 ton) yönünden 6. sıradadır. Sofralık üzüm üretiminde dünyada 2., kuru üzüm üretiminde ilk sırada yer alan ülkemiz, şarap üretiminde ise 30. sıradadır. Üzüm, %25'lik pay ile tüm meyveler arasında ilk sıradadır.

Ülkemizin bağcılık yapılan tüm bölgeleri, floksera ve nematotlarla bulaşık olduğundan, bağ tesisinde ya doğrudan aşılı fidan kullanılması, ya da dikilen aşısız (Amerikan) fidanların bağda aşılanması gerekmektedir.

Klon seleksiyonu, sertifikalı asma fidanı üretiminin temel dayanağıdır. Bu konuda son 40 yıl içinde yapılan çalışmaların ürünü olarak 31 üzüm çeşidine ait 95 klon, 8 asma anacına ait 21 klon seçilmiştir. 12 üzüm çeşidinde ise çalışmalar sürdürülmektedir.

Son 5 yılın (2007-2011) ortalaması olarak, %74'ü aşılı olmak üzere toplam 5 093 652 adet standart kategoride asma fidanı üretilmiştir. 2011 yılına ait aşılı fidan üretiminin %79.3'ünü tek başına, dünya çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin %50'sini karşılayan Manisa ili sağlamıştır.

Ülkemizde halen asma fidanı üreten işletme sayısı 31'dir. 2011 yılında üretimin %82.9'unu Ege Bölgesi sağlamıştır. Bu yıla ait aşılı fidan üretiminin (4 173 045) %89'u sofralık, kurutmalık, ve şıralık, %11'i ise şaraplık çeşitlere aittir. 2006-2010 döneminde üretimin %30'u düzeyinde ithalat yapılan sektörde, son yıllarda azalmakla birlikte asma fidanı dış ticaretinde ithalatın baskınlığı devam etmektedir. Ancak son iki yılda ihracatta görülen artış ümit vericidir.

Anahtar Kelimeler: bağcılık, klon seleksiyonu, fidan üretimi, dış ticaret

Abstract

A Strategic Evaluation On Turkish Viticulture And Nursery Production- Foreign Trade

Türkiye has an impressive viticultural potential caused by its exceptional geographic situation in northern hemisphere, and rich germplasm potential as the result of a great vine and wine cultural heritage.

Turkish viticulture has fourth rank in acreage (472 545 ha) and sixth in production (4 296 351 tons) in the world, and grape is the leading fruit (25% of total production), mainly with table (second in the world) and raisin (world's leader) production in 2011. Wine sector is still of a minor importance (30th rank in the world).

Since all grape growing areas are infested with phylloxera and nematodes, grafting is indispensable operation of Turkish viticulture. Grafted vines or field grafting are used in establishing the new plantations.

National clonal selection programme performed for 40 years yielded 95 superior clones of 31 grape varieties, and 21 of 8 rootstock varieties, considering the production of certified grapevine planting materials is based on clonal selection in modern viticulture. Studies on 12 grape varieties are still at mass selection stage.

Total standart nursery production is about 5 millions (74% is grafted vines) as the average of last 5 years (2007-2011). In 2011, nearly eighty percent of the grafted vine production belongs to Manisa which is also unique region for world's raisin production with its 50% supplement. Current number of nurseries having license to produce grapevine planting materials are 31 in different regions, but share of Aegean Region in total production was over 80%.

Share of table, raisin and must varieties at about 89% in total nursery production of 2011, indicates a clear predominancy to wine varieties.

Foreign trade data between 2006-2010 indicates the lack of supplying the demand (30%) and obvious passive balance of the trade, although the tendency in decreasing the import and increasing the export values in the last two years.

Key Words: viticulture, clone selection, nursery production, foreign trade

1. Türkiye Bağcılığına Genel Bir Bakış

Kısa Tarihçe

Anadolu; yabani asmanın (*Vitis vinifera* L. subsp. *sylvestris*) hem anavatanı, hem de ilk kez

kültüre alındığı ve şaraba işlendiği coğrafyanın sınırları içinde yer almaktadır (Mc Govern, 2007). Eski dünya olarak anılan Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan bu eşsiz topraklar

üzerinde Hattilerden Müslüman Türklerin Anadolu'ya egemen oldukları döneme kadar geçen 5000 yıllık devrede hüküm sürmüş tüm büyük uygarlıklar, bağ ve şarap kültürüne büyük önem vermişler ve bu değerli kültürü, kendilerinden sonrakilere geliştirerek miras bırakmışlardır. 12. Yüzyıldan itibaren Anadolu'ya göç ederek iki asırdan daha kısa sürede egemen olan Müslüman Türkler de özellikle sofralık, kurutmalık ve şıralık üzümler yönüyle bağcılığa önem vermiş olmalarına rağmen, dini inanışlar nedeniyle şarapçılık kültürü Cumhuriyet dönemine kadar sürekli gerilemiştir. Böylece, günümüzde dünya üzüm üretiminin %95'inden fazlasını sağlayan bu asma türünün hem kültür (subsp. Sativa), hem de yabani (subsp. Sylvestris) popülasyonlarına ait çok zengin bir asma gen potansiyeli oluşmuştur. Sözkonusu asma gen potansiyelinin belirlenerek bir araya getirilmesi ve tanımlanmasına yönelik olarak son yıllarda önemli bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Ergül ve ark.,2006; Boz ve ark.,2007).

Alan ve Üretim

Tuik 2011 istatistiklerine göre Türkiye'nin

472 545 hektar alanı kaplayan bağlarında, 4 296 351 ton yaş üzüm üretilmiştir. Faostat 2010 istatistiklerine göre ise ülkemiz dünya toplamının %6.8'ine denk gelen bağ alanı ile İspanya, Fransa ve İtalya'dan sonra 4., dünya toplamının %6.2'ine denk gelen yaş üzüm üretimi ile Çin H.C., İtalya, A.B.D., İspanya ve Fransa'dan sonra 6. sırada yer almaktadır (www.tuik.gov.tr, www.faostat). Yaş üzüm üretimimiz, toplam yaş meyve üretiminin %25'ini oluşturmaktadır. Beş yıl öncesine göre bağ alanında %2.5 oranında azalma, yaş üzüm üretiminde ise %15.9 oranında artış meydana gelmiştir. Bu durum; bakım eksikliği, yaşlanma ya da yeterli gelir elde edilememesi gibi nedenlerle elden çıkan bağların, yeni kurulan bağlardan daha fazla olduğunu, yani bağ alanlarındaki azalmanın büyük ölçüde yavaşlamakla birlikte devam ettiğini; ancak bağcılık tekniğinde sağlanan gelişmelerin, verim artışı olarak üretime yansındığını göstermektedir.

Ürün Değerlendirme

2011 yılı itibarıyla, üretilen 4 296 351 ton yaş üzümün %52.8'i (2 268 967 ton) sofralık, %36.4'ü (1 562 064 ton) kurutmalık ve %10.8'i (465 320 ton) ise şıralık ve şaraplık olarak değerlendirilmiştir. Şıralık-şaraplık üzümlerin yaklaşık %25'i şarap üretiminde kullanılmıştır. Ülkemiz, sofralık üzüm üretiminde Çin H.C.'den sonra ikinci, kuru üzüm üretiminde ilk sırada yer aldığı halde, dini nedenlerle şarap üretiminde ancak 30. sırayı alabilmiştir. 5 yıl öncesine göre sofralık üzümlerde %8.4 , kurutmalık üzümlerde %7.8 üretim artışı sağlanmışken, şıralık- şaraplık üzümlerde %3.6 üretim azalması olmuştur (www.tuik.gov.tr, www.faostat).

Üzüm Çeşitleri

Son yıllarda, kabuklarında ve çekirdeklerinde daha yüksek oranda antioksidan özellikteki fenolik madde içerikleri nedeniyle renkli (özellikle siyah) ve çekirdekli çeşitler sofralık ve kurutmalık üzüm üretiminde daha fazla tercih edilmektedir. Aynı durum şaraplık üzümler açısından da geçerlidir. Bu eğilimi dikkate aldığımızda, ülkemiz bağcılığı açısından, aşağıdaki çeşitlerin öne çıktığı gözlenmektedir (Çelik,2006; Çelik ve ark.,2010).

Sofralık Çeşitler	Kurutmalık Çeşitler
Renkli	
<u><i>Siyah-Çekirdekli</i></u> A. Lavallée Horozkarası Trakya İlkeren Karaerik Royal	<u><i>Beyaz-Çekirdeksiz</i></u> Sultani <u><i>Beyaz- Çekirdekli</i></u> Besni <u><i>Siyah-Çekirdekli</i></u> Karadimrit Horozkarası
<u><i>Kırmızı-Çekirdekli</i></u> Pembe Gemre Hönüsü Red Globe	Şaraplık-Şıralık Çeşitler
Beyaz	<u><i>Renkli (Siyah)</i></u> Boğazkere Kalecik Karası Öküzgözü C.Sauvignon Merlot Sirah (Shiraz)
<u><i>Çekirdeksiz</i></u> Sultani	
<u><i>Çekirdekli</i></u> Razakı Yalova İncisi Hatunpamağı	<u><i>Beyaz</i></u> Emir Kabarcık Narince Chardonnay S. Blanc

Anaç Kullanımı

Bağ bölgelerimizin iklim ve toprak özelliklerine uyum yetenekleri ve bu bölgelerimizde yaygın olarak yetiştirilen üzüm çeşitleri ile uyuşma durumları itibarıyla öne çıkan asma anaçlarının önemli özellikleri Çizelge 1’de görülmektedir (Çelik, 2006; Çelik ve ark.,1998).

Klon Seleksiyonu Çalışmaları

Eşsyz yöntemlerle çoğaltılan asma, meyve ve süs bitkilerinde sertifikalı fidan üretiminin temeli, ticari değeri yüksek çeşitlere ait populasyonlar içinden üstün nitelikli fertlerin seçilmesi olarak tanımlanan “Klon Seleksiyonu”na dayanmaktadır. Yani sertifikalı fidan üretimi , aslında bir “Klonal Çoğaltma” uygulamasıdır (Çelik ve ark.,1999).

1972 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bağ-Bahçe Kürsüsü’nce Kalecik Karası üzüm çeşidinde başlatılan“Klon Seleksiyonu” çalışmasının ardından, 1979 yılında Tarım Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nce hazırlanan Ülkesel Bağcılık Projesi” kapsamında önemli yerli ve yabancı kökenli üzüm çeşitleri üzerinde ,

Çizelge 1. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan asma anaçları

Anaç	Gelişme Kuvveti	Köklenme Yeteneği	Kurağa Dayanım	Aktif Kirece Dayanım	Nematodlara Dayanım
Kober 5 BB	Orta	Yüksek	Düşük	%20	Orta-Yüksek
41B M.G.	Orta	Düşük-Orta	Orta-Yüksek	%40	Düşük
1103 Paulsen	Güçlü	Yüksek	Orta-Yüksek	%17	Orta
110 Richter	Güçlü	Düşük-Orta	Yüksek	%17	Orta
140 Ruggeri	Çok Güçlü	Düşük-Orta	Çok Yüksek	%20	Orta-Yüksek

klasik üç aşamalı (baş omcaların seçimi, klon koleksiyonu, klon karşılaştırma) klon seleksiyonu yöntemine göre yürütülen çalışmaların sonucunda 29 üzüm çeşidine ait toplam 85 klon; 8 asma anacına ait 21 klon seçilmiştir (Çelik ve ark.,2010). Ankara’da Kalecik Karası (Çelik ve ark.,2012), Erzincan’da Karaerik çeşitleri üzerindeki çalışmalar sonucunda seçilenlerle birlikte bugüne kadar seçilen klon sayısı 95’e ulaşmıştır. Diğer yandan, 2006 yılında revize edilerek kısaltılan yöntemine göre, TAGEM’e bağlı araştırma kuruluşları tarafından 12 üzüm çeşidi üzerinde başlatılan klon seleksiyonu çalışmaları da devam etmektedir.

2.Türkiye’de Asma Fidanı Üretimi ve Dış Ticareti

Ülkemizin tüm bağ bölgeleri filoksera ve nematotlarla bulaşık olduğundan yeni bağ tesisinde aşılama, kaçınılmaz bir temel uygulamadır. Bu nedenle, yeni bağlar ya doğrudan aşılı fidanlarla (açık köklü veya kaplı) ya da aşısız Amerikan asma fidanları üzerine bağda aşılama yöntemiyle kurulmak zorundadır (Çelik ve ark.,1998).

Kısa tarihçe

Türkiye’de aşısız Amerikan asma fidanı üretimi, filokseraya karşı önlem olarak 1930 yılında kurulan ilk Amerikan asma fidanlıklarında (Tekirdağ, Manisa,Kilis) , elle İngiliz dılcıklı aşı kesiti açılarak açık köklü aşılı asma fidanı üretimi 1960 yılında Tekirdağ Bağcılık Araştırma İstasyonu’nda başlatılmıştır. Pedallı

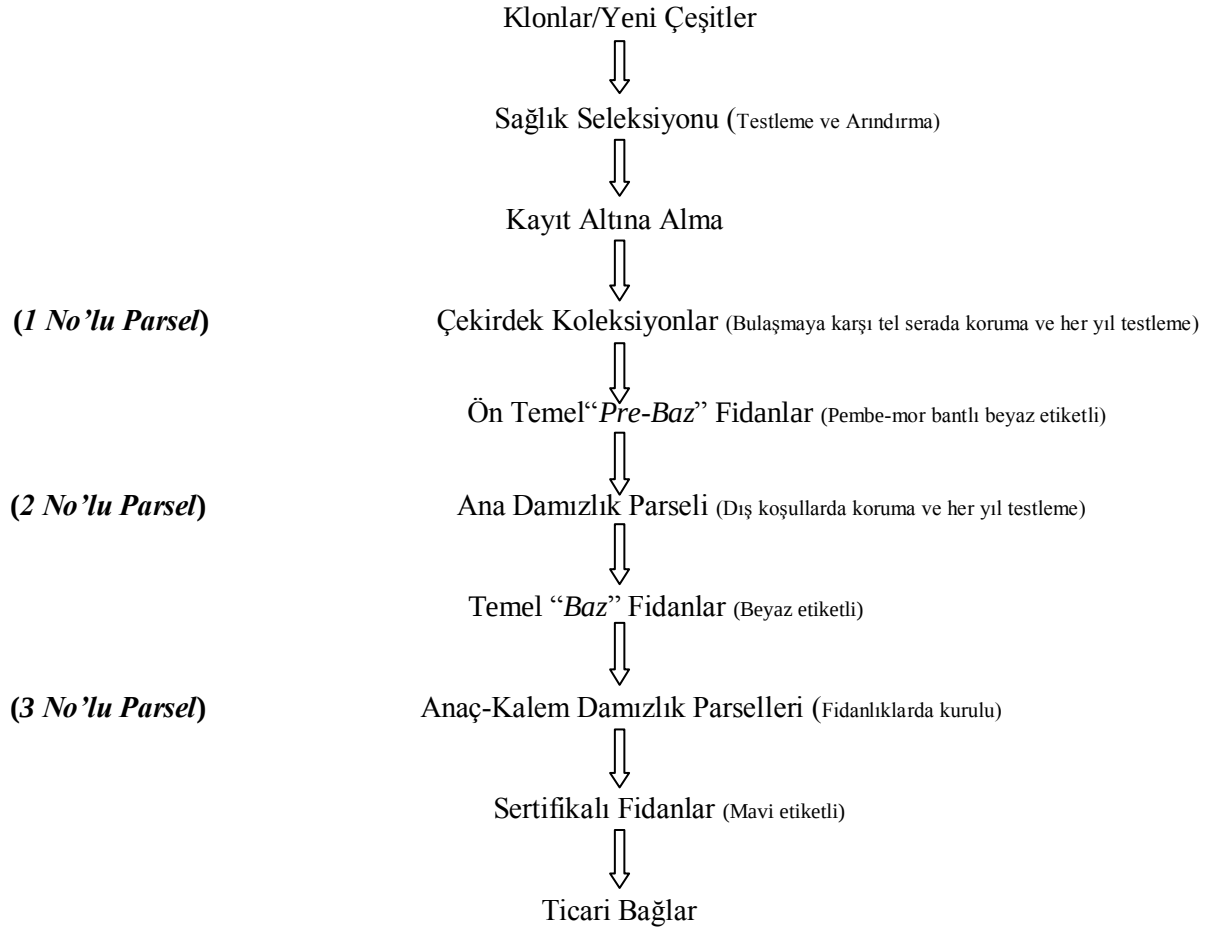
elektronik aşı makinesi kullanılarak aşılı fidan üretimi 1976, sera koşullarında tüplü olarak kaplı fidan üretimi ise 1982 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bağ-Bahçe Kürsüsü’nde, gerçek anlamda sertifikalı aşılı asma fidanı üretimi 1994 yılında Salihli’de (SUNFIDAN) gerçekleştirilmiştir.

Yasal Mevzuat

Türkiye’de her üç kategoride (Temel, Sertifikalı, Standart) asma fidanı üretimi, 31.10.2006 tarihli ve 5553 sayılı “*Tohumculuk Kanunu*” ile 11.06.2010 tarihli ve 5996 sayılı “*Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem kanunu*” hükümleri doğrultusunda hazırlanan yönetmelik ve talimatlara göre gerçekleştirilmektedir. Diğer yandan, sertifikalı ve standart kategorilerde asma fidanı üreten kişi ya da kuruluşlar, “Tohumculuk Kanunu” hükümlerine göre oluşturulan “*Türkiye Tohumcular Birliği*’ne (TÜRKTOB)” bağlı olarak faaliyet gösteren “*Fidan Üreticileri Alt Birliği*’ne (FÜAB) üye olmak zorundadır (www.fuab.org.tr).

Sertifikasyon Şeması

Türkiye’de sertifikalı asma fidanı üretimi, 03.07.2009 tarihli ve 27277 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 25.05.2012 tarihli ve 28803 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelikle değişikliğe uğrayan “*Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ve Pazarlaması Yönetmeliği*” ndeki EPPO sertifikasyon şemasından uyarlanmış aşağıdaki şemaya göre yapılmaktadır.

Yukarıdaki şema 15 yıldır yürürlükte olduğu halde, halen yalnızca birkaç asma fidanı üreticisi (Sunfidan/Salihli, Doluca Fidancılık / Isparta, Kav-Vin Bağcılık/Alaşehir, Göker Fidancılık /Manisa,Yalova Tarım/Bilecik) ithal temel (baz) materyallerle anaç damızlık parsellerini kurmaya başlamışlardır. Bu adımlar önemli olmakla birlikte, sağlıklı işleyen bir asma/meyve fidanı sertifikasyon sisteminin kurulmasında çok geç kalmıştır. Bu yüzden, Türkiye olarak uyguladığımız sertifikasyon sistemi, üyesi olmak için çabaladığımız AB'nin kuralları ve düzenlemeleri ile uyumlu olmadığı için, özellikle bu konudaki dışsıtım potansiyelimiz çok sınırlı düzeyde değerlendirilebilmekte, daha da önemlisi, ürettiğimiz fidanlar standart kaliteyi aşamadığı için ülkemiz bağcılığı ve meyveciliği bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bu nedenle, daha fazla vakit yitilmeden, ülkemizin bağcılık ve meyvecilik potansiyeli ve

üretim hedefleri ile uyumlu bir sertifikalı fidan üretim ve pazarlama sisteminin kurulmasına yönelik olarak makro düzeyde acil bir stratejik planlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu planlama; ülkemizin öncelikle asma/meyve fidanı üretim potansiyelinin belirlenmesi, bu konudaki mevzuat düzenlemelerinin yapılması, klon seleksiyonu-temel(baz) materyal üretimi (Bu konuda Çelik ve ark.'nın (1999,2009) belirli bir aşamaya getirdikleri çalışmaların devamı niteliğinde TAGEM Manisa Bağcılık Araştırma İstasyonu liderliğinde TÜBİTAK'ın desteği ile yürütülen 107 G 116 No'lu 1007 projesi ile ekonomik öneme sahip üzüm çeşitleri için “Ana Damızlık Parselleri”nin oluşturulması aşamasına gelinmiştir) başta olmak üzere sertifikalı fidan üretim alt yapısının oluşturulması, üretim ve pazarlamanın tüm aşamalarında etkili bir denetim-yaptırım-destekleme gücüne sahip yeni bir özerk kurumsal yapılanma ile ilgili önermeleri içermelidir. Bu planlama ve yeniden

yapılanma çalışmalarında TÜRKTOB ve bağlı alt birliği olan *Fidan Üreticileri Alt Birliği* (FÜAB) etkin olarak görev almalıdır.

Asma Fidanı Üretimi

Son 5 yıllık döneme (2007-2011) ait aşılı ve aşısız asma fidanı üretim değerleri Çizelge 2’de görülmektedir. Fidan üreticileri; temel kategorideki fidanlarla kurulmuş anaç-kalem damızlıklarına tam olarak sahip olmadıklarından üretilen fidanlar standart kategori olarak kabul edilmiştir. Son 5 yılda üretilen 25 468 262 adet asma fidanının 18 848 762’sini (%74.0) aşılı,

6 619 500’ünü (%26.0) aşısız fidanlar oluşturmaktadır. Üretilen fidanlara 2006-2010 döneminde ithal edilen 6 077 040 fidanı ekler, ihraç ettiğimiz 211 000 fidanı çıkarırsak toplam olarak 24 714 802 adet asma fidanının bağ tesisinde kullanıldığı; buna göre, dönemler tam çakışmasa da son 5 yıllık dönemde, 2222 fidan/hektar (1.5m x3.0 m dikim sıklığı) hesabıyla ülkemizde 11 000 hektardan fazla (2225 hektar/yıl) yeni bağ kurulduğu varsayılabilir.

Çizelge2. 2007-2011 dönemine ait asma fidanı üretimi

Yıl	Aşılı fidan	%	Aşısız fidan	%	Toplam
2007	4 837 120	78.6	1 320 000	21.4	6 157 120
2008	2 529 537	85.9	415 500	14.1	2 945 037
2009	3 075 360	61.2	1 950 000	38.8	5 025 360
2010	4 233 700	65.3	2 250 000	34.7	6 483 700
2011	4 173 045	85.9	684 000	14.1	4 857 045
Toplam	18 848 762	74.0	6 619 500	26.0	25 468 262
Ortalama	3 769 752	74.0	1 323 900	26.0	5 093 652

Daha önceki yıllarda olduğu gibi, üretimde yıllara göre önemli dalgalanmalar olmasına karşın, toplam ve aşılı fidan üretiminde, aşırı sıcaklar nedeniyle randımanın ve üretimin düşük kaldığı 2008 yılı dışında belirli bir istikrar yakalandığı söylenebilir. Aşılı fidan yönüyle benzer sorunun yaşandığı 2009 yılında, bir yıl öncesine göre yaklaşık 4 kat daha fazla gerçekleşen aşısız fidan üretimi, dengeyi sağlamıştır. 2011 yılında aşısız fidan üretimindeki aşırı azalma dikkat çekicidir.

2011 yılı itibariyle asma fidanı üretimi yaptığını beyan eden işletme sayısı 31’dir. Bunlardan 22’si FÜAB üyesidir. Bu işletmelerin tarım bölgeleri ve iller itibariyle dağılımları ve 2011 yılına ait fidan üretimleri Çizelge 3’de görülmektedir.

Türkiye’de üretilen yaş üzümün 1/3’ünü, dünya’da üretilen çekirdeksiz kuru üzümün %50’sini sağlayan ve bu potansiyeli ile Türkiye bağcılığının ve dünya çekirdeksiz üzümçülüğünün başkenti olarak anılmayı hak eden Manisa, doğal olarak asma fidanı üretiminin de merkezi durumundadır.

Bu ilimizde faaliyet gösteren 8 işletmenin ürettiği fidanlar, ülkemizde üretilen aşılı asma fidanının %79.30’unu, toplam asma fidanının %68.13’ünü ifade etmektedir. Bölge bazında ise Ege Bölgesi, Denizli ve İzmir’in de katkısı ile aşılı fidan (%84.70) ve toplam fidan (%82.90) üretiminin 4/5’inden fazlasını sağlayarak rakipsiz bir üstünlük sergilemektedir. Ege Bölgesini, aşılı fidan üretimine katkılarıyla yalnızca Şanlıurfa ilinin temsil ettiği Güneydoğu (%8.88) ve Ankara ilinin temsil ettiği Ortakuzey (%3.21) bölgeleri izlemektedir.

Asma fidanı üretiminde sofralık, kurutmalık ve sıralık üzüm çeşitlerinin mutlak üstünlüğü (%89.0) söz konusudur. Bu kategoriye ait aşılı fidan üretiminin %63’ü, tek başına Sultani’ye aittir. Sofralık çeşitlerde ikinci sırayı alan Alphonse Lavelleé (270 000 fidan) kendisini izleyen Superior Seedless (163 000 fidan) ve Horozkarası’nın (147 000 fidan) açık ara önündedir. Bu çeşitleri ise 80 000-40 000 arasındaki fidan sayısı ile sırasıyla Çiloreş, Italia, Crimson Seedless, Kabarcık, Trakya İlkeren, Royal ve Hatunparmağı izlemiştir.

Çizelge 3. Asma fidanı üretiminin bölgesel dağılımı (2011)

Bölge	İl	İşletme Sayısı	Fidan Üretimi					
			Aşılı	%	Aşısız	%	Toplam	%
Ege	Manisa	8	3 309 205	79.30			3 309 205	68.13
	Denizli	1	225 500	5.40	412 000	60.23	637 500	13.18
	İzmir	1			80 000	11.69	80 000	1.65
	Toplam	10	3 534 705	84.70		71.92	4 026 705	82.90
Akdeniz	Adana	1						
	Antalya	1						
	Burdur	1	3 900	0.09			3 900	0.08
	Gaziantep	1	52 500	1.26			52 500	1.08
	Kahramanmaraş	1			12 000	1.75	12 000	0.25
	Toplam	5	56 400	1.35	12 000	1.75	68 400	1.41
Güneydoğu	Şanlıurfa	4	370 500	8.88			370 500	7.63
Marmara	Bursa	4	11 000	0.26			11 000	0.23
	İstanbul	1						
	Tekirdağ	1						
	Toplam	6	11 000	0.26			11 000	0.23
Ortakuzey	Ankara	1	134 050	3.21			134 050	2.76
	Bilecik	2						
	Toplam	3	134 050	3.21			134 050	2.76
Ortadoğu	Adıyaman	1			180 000	26.32	180 000	3.71
	Malatya	1	8 000	0.19			8 000	0.16
	Tokat	1	58 390	1.40			58 390	1.20
	Toplam	3	66 390	1.59	180 000	26.32	246 390	5.07
Genel Toplam		31	4 173 045		684 000		4 857 045	

Fidan üretiminde yalnızca %11'lik paya sahip olan şaraplık çeşitler arasında açık ara ilk sırada yer alan Narince (185 000), aynı zamanda tüm çeşitler arasında Sultani ve A. Lavelleé'den sonra 3. sırayı almıştır. Narince'nin aynı zamanda şıralık ve sofralık olarak değerlendirilmesi ve özellikle sarmalık olarak yaprağının değerli karşı talebin yüksek olmasına neden olmaktadır. Şaraplıklar arasında öne çıkan diğer çeşitler, tamamı kırmızı şaraplık olmak üzere Öküzgözü (54 300 fidan), Cabernet Sauvignon (51 800 fidan), Merlot (41 750 fidan), Sirah (34 700 fidan) ve Boğazkere'dir (23 200 fidan).

Fidan üretim değerleri, bağcılığımızın son dönemine ait çeşit tercihlerinin bir yansımasıdır. Buna göre, yalnızca ülkemizde değil dünyada da ayrıcalıklı bir çeşit olarak rakipsiz ilk sırada yer alan Sultani'nin yanı sıra, üstün meyve kalitesi ile ikinci sıraya yerleşen Superior Seedless bir yana bırakılırsa, sofralık olarak başta Alphonse Lavelleé' olmak üzere renkli çekirdekli çeşitlerin(Horozkarası, Crimson Seedless, Trakya İlkeren, Royal gibi) daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Şaraplıklar içinde de Narince istisna olarak kabul edilirse, kırmızı şaraplık çeşitlerin (yerlilerden Öküzgözü, ve Boğazkere, yabancılardan Cabernet Sauvignon, Merlot, Sirah) daha çok tercih edildiği açıkça görülmektedir.

Üretimde büyük azalmanın gözlemlendiği aşısız fidan üretiminde ise Denizli ili neredeyse tek bir anaçla (41B) toplam üretimin %60.23'ünü karşılamıştır. Bu ilimizi yine tek bir anaçla (99 R) Adıyaman(%26.32) ve İzmir (%11.69) izlemiştir.

Fidan ve Anaç-Kalem Fiyatları

FÜAB'tan alınan 2011 yılı ortalama açık köklü aşılı asma fidanı maliyeti 2.21 TL'dir. Aynı yılda üretilen 1.boy aşılı fidanlar 3.0-5.0 TL, aşısız (Amerikan) fidanlar 1.0-1.5 TL aralığında pazarlanmıştır. Aşılabilir nitelikteki anaçlık çelikler 0.25-0.35 TL, tek gözlü kalemler ise 0.02-0.05 TL arasında fiyatlandırılmıştır.

Asma Fidanı Dış Ticareti

2006-2010 döneminde dış ticarete konu olan sertifikalı kategorideki aşılı asma fidanı sayıları Çizelge 4'de görülmektedir.

Son yıllarda ülkemizde yaklaşık %30 düzeyinde bir aşılı asma fidanı açığı olduğu söylenebilir. 2006-2007 yıllarında 2 milyon dolayındaki yüksek ithalat miktarları, o yıllarda hala yüksek seyreden yabancı (özellikle Fransız kökenli C. Sauvignon, Merlot ve Sirah) şaraplık üzüm çeşitlerine ait sertifikalı fidan talebinden kaynaklanmıştır. Daha sonraki yıllarda şarapçılık sektöründe yaşanan sıkıntılar nedeniyle sözkonusu çeşitlere ait fidan talebinin hızla azalması bir yandan ithalat rakamlarını aşağı çekerken, öte yandan fidan tercihleri de önemli ölçüde sofralık çeşitlere yönelmiştir.2009 ve 2010 yıllarındaki ithalat rakamları, dış ticaret dengesini sağlamaktan henüz uzak olsa da, ümit vericidir. İthal fidanların yaklaşık maliyeti 1.25 € iken, ihraç ettiğimiz fidanlar için oluşan fiyat 1.00 € dolayındadır.

Çizelge 4. Aşılı asma fidanı dış ticareti

Yıl	İhraç Edilen	İthal Edilen
2006		1 925 400
2007		2 019 478
2008	2 000	636 179
2009	57 000	612 593
2010	152 000	883 390
		883 390
Toplam	211 000	6 077 040
Ortalama	42 200	1 215 408

Kaynaklar

Boz,Y.,Özer,C.,Yaşasın,A.S.,Akman, B.,Yılmaz, F., Kırıl,C., Bakır, M., Söylemezoğlu,G., Çelik, H.,Kazan,K.,Ergül,A.,2007. Asma gen kaynaklarının high-throughput moleküler yöntemlerle tanımlanması. V. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi Bildirileri, Cilt 2: 349-351,4-7 Eylül, Erzurum.

Çelik,H., Ağaoğlu, Y.S., Fidan,Y., Marasalı, B., Söylemezoğlu,G., 1998. Genel Bağcılık. Sunfidan A.Ş.Mesleki Kitaplar Serisi:1.ISBN 975-96656-0-3, 256s, Ankara.

Çelik,H.,Kunter, B.,Söylemezoğlu,G., Ergül,A., Çelik,H., Karataş, H.,Özdemir, G.,Atak,A., 2010. Bağcılığın Geliştirilmesi Yöntemleri ve Üretim Hedefleri, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt 1: 493-513, Ankara.

Çelik,H.,Kunter,B.,Selli,S., Keskin,N.,Akbaş,B., Değirmenci,K.,2012. Kalecik Karası Üzüm Çeşidinde Klon Seleksiyonu ve Seçilen Klonlara Ait Ana Damızlık Parselinin Oluşturulması. TÜBİTAK- TOVAG 1070731 No'lu Proje Sonuç Raporu, 87 s, Ankara.

Çelik,H.,Söylemezoğlu,G.,Ertunç,F.,Dursunoğlu, Ş., Akbaş, B., 2009. Clonal micropropagation of main grape and rootstock varieties of Turkish viticulture for obtaining virus-free basic nursery stocks. Proc. 9th. Inter. Conference on Grapevine Genetics and Breeding, 2-6 July 2006, Udine, Italy. Acta Hort. 827: 421-424.

Çelik,H.,Marasalı,B., Söylemezoğlu, G., Gürsoy, Z.,Yüksel,İ.,Baydar,N.G.,İlbay,A.K.,İlhan,İ.,

1999 Türkiye’de Virüssüz Sertifikalı Asma Fidanı Üretim Tekniğinin Geliştirilmesi (EUREKA EU 679 VITIS projesi). Türkiye III. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi Bildiri Kitabı: 6-11, 14-17 Eylül 1999, Ankara.

Çelik,H., 2006. Üzüm Çeşit Kataloğu (Grape Cultivar Catalog), Sunfidan A.Ş.Mesleki Kitaplar Serisi:3, ISBN 975-96656-1-1, 165s, Ankara.

Ergül,A.,Kazan,K.,Aras,S.,Çevik,V.,Çelik,H., Söylemezoğlu,G.,2006. Analysis of genetic variation within the two economically important Anatolian grapevine (*Vitis vinifera* L.) varietal groups, Genome: 1-9.

Mc Govern,P.E., 2007. Ancient Wine: Origins of Viniculture. ISBN 978 069 112 7842, Princeton University Press, 400s.